

NUO BEPROTYSTĖS IKI LYDERYSTĖS

Sąsajų tarp lyderystės ir
beprotystės atskleidimas

NASSIR GHAEMI

Sofoklis

NASSIR GHAEMI

NUO BEPROTYSTĖS
IKI LYDERYSTĖS

SĄSAJŲ TARP LYDERYSTĖS
IR BEPROTYSTĖS ATSKLEIDIMAS

Sofoklis

„KODĖL VISUS FILOSOFUS, politikus, poetus ar humanitarus, pranokusius vidutinybes, buvo paveikusi melancholija, o kai kuriuos taip stipriai, kad jie buvo kamuojami paslaptin-
giausių ligų?“

ARISTOTELIS, *PROBLEMATATA*, XXX skyrius

„ŠTAI TIE BEPROČIAI. Keistuoliai. Maištininkai. Ramybės drumstėjai. Netikėliai, mėginantys įbrukti kvadratinį kaištį į apvalią skylę. Tie, kurie mato pasaulį kitaip... Tai jie stumia žmoniją į priekį. Ir nors kai kam jie gali atrodyti bepročiai, mes išvelgiame jų genialumą. Nes tie žmonės, kurie yra tokie bepročiai, kad tiki galį pakeisti pasaulį, jį ir pakeičia.“

„APPLE INC.“ KAMPANIJA „Mąstytk kitaip“

TURINYS

ĮVADAS. ATVIRKŠTINIS SVEIKO PROTO DĖSNIS	II
---	----

PIRMA DALIS **KŪRYBINGUMAS**

1 SKYRIUS. ĮVARYTI JIEMS BAIMĘ IR SIAUBĄ. SHERMANAS	33
2 SKYRIUS. KARŠTLIGIŠKAS DARBAS IR REKLAMA. TURNERIS	50

ANTRA DALIS **REALIZMAS**

3 SKYRIUS. HERBAS – AŠ LAIMĖJAU, SKAIČIUS – TAI ATSITIKTINUMAS	61
4 SKYRIUS. BALSAS TYRUOSE. CHURCHILLIS	67
5 SKYRIUS. VISI SKAITĖ TĄ PAČIĄ BIBLIJĄ. LINCOLNAS	78

TREČIA DALIS **EMPATIJA**

6 SKYRIUS. VEIDRODINIAI NEURONAI	89
7 SKYRIUS. MAHATMŲ VARGAI. GHANDIS	96
8 SKYRIUS. AMERIKOS SIELOS PSICHIATRIJA. KINGAS	108

KETVIRTA DALIS
**GEBĖJIMAS GREITAI ATGAUTI FIZINES IR
DVASINES JĖGAS**

9 SKYRIUS. STIPRESNIS	125
10 SKYRIUS. PUIKUS TEMPERAMENTAS. ROOSVELTAS	138
11 SKYRIUS. KAMELOTĄ UŽPUOLĖ LIGOS. KENNEDY	155

PENKTA DALIS
GYDYMAS

12 SKYRIUS. NEĮTIKĖTINA PSICHOCEMINĖ SĖKMĖ. IR VĖL KENNEDY	177
13 SKYRIUS. HITLERIS SIAUTĖJA	195

ŠEŠTA DALIS
PSICHIKOS SVEIKATA

14 SKYRIUS. SVEIKOS PSICHIKOS BANALUMAS. NUO MCCLELLANO IKI NACIŲ	219
15 SKYRIUS. STIGMA IR POLITIKA	265
EPILOGAS	275
PADĖKA	283
PASTABOS	285
BIBLIOGRAFIJA	325
RODYKLĖ	327

ATVIRKŠTINIS SVEIKO PROTO DĖSNIS

1861 m. *Cincinačio kronikos* (*Cincinnati Chronicle*) pirmajame puslapyje skelbė – „Gen. W. T. Shermanas išprotėjo“. Generolas Williamas Tecumsehas Shermanas „galutinai pamišo“ ir buvo pašalintas iš Sąjungos vadovybės Kentukyje. Visi jo kolegos, šeimos nariai ir bendražygiai vieningai sutarė, kad Shermaną kamuoja paranoidinės haliucinacijos. Grįždamas namo į Ohają Shermanas gūžtelėjo pečiais ir tarė: „Šiais laikais sunku pasakyti, kas yra sveiko proto, o kas beprotis.“

Vėliau jis atsiėmė savo atlygį ir tapo Pilietinio karo siaubo simboliu ir psichologinio smurto atstovu – žmogumi, kuris įėjo į istoriją kaip Atlantos ir visos Džordžijos valstijos suniokotojas per Žygį jūros link. Shermanas – ryški Amerikos istorinė asmenybė, tačiau mažai kas žino apie esminę šio žmogaus, kurio „išdegintos žemės“ strategija paveikė šiuolaikinius karo veiksmus Londone, Drezdene, Vietname, Bosnijoje ir Irake, savybę.

Istoriniai šaltiniai liudija, kad Shermanas sirgo maniakine depresija, arba dvipoliu afektiniu sutrikimu. Ši liga pasireiškia kraštu-

tiniais žmogaus nuotaikos, energijos ir gebėjimo veikti svyravimais. Kartais užtenka vieno manijos epizodo, kad žmogui būtų galima diagnozuoti maniakinę depresiją. Iš tiesų dauguma šia liga sergančių žmonių labiausiai kenčia dėl depresijos. Manoma, kad Shermanas, be nervinio priepuolio Kentuckyje, dar bent keturis kartus patyrė ilgus depresijos epizodus, pirmąjį išgyveno dvidešimt septynerių, jo simptomai buvo beviltiškumo jausmas, inercija, nemiga, apetito stoka. Jam sunkiai sekėsi karinė karjera, be to, jautė stiprią uošvio kontrolę. Antrasis depresijos epizodas Shermaną užklupo trisdešimt septynerių, kai dirbdamas bankininku jis susidūrė su sunkumais. Trečiasis ištiko po kelerių metų – vėl patyrus finansinių sunkumų. Ketvirtasis epizodas prasidėjo praėjus trylikai metų po karo, kai Shermanui buvo penkiasdešimt aštuoneri, tuo metu jo vyriausiasis sūnus Tomas, išgyvenantis sunkią depresiją, kartais valkataujantis, vėliau mirsiantis valstybinėje institucijoje, atsisakė studijuoti teisę (to norėjo Shermanas) ir nusprendė tapti kunigu jėzuitu. Gali būti, kad Shermano dėdė iš tėvo pusės irgi sirgo pasikartojančia depresija, toks genetinis ryšys tik patvirtina šią diagnozę.

Shermanas niekada nepripažino sergąs psichikos liga. 1875 m. išleistuose savo *Memuaruose* jis kaltino kitus dėl savo klaidų ir meistriškai vengė bet kokių klausimų apie savo psichikos sveikatą. Istorikai daugiau nei šimtą metų mėgavosi Shermano susikurtu geraširdžio žmogaus įvaizdžiu ir tik 1995 m. istorikas Michaelas Fellmanas išsamiai aprašė ir dokumentais patvirtino Shermano nuotaikų svyravimus. Retrospektyvi psichiatro diagnozė yra sudėtinga, rizikinga ir negalutinė. Tačiau tai dar nereiškia, jog išlikusių dokumentų nereikia analizuoti ir pamąstyti, kad tiek kančių kitiems suteikęs žmogus kaip Shermanas galbūt iš tiesų neapsakomai kentėjo ir pats.

DAUGELIS MŪSŲ SPRENDŽIAME apie psichikos sveikatą iš esmės taip: mums atrodo, kas ji laiduoja gerą rezultatą, o beprotystė yra problema. Šioje knygoje mėginama pagrįstai teigti, kad tam tikromis

aplinkybėmis kaip tik *beprotystė* duoda gerų rezultatų, o *sveika psichika* yra problema. Krizės laikotarpiais psichikos ligomis sergantys lyderiai vadovauja geriau nei sveiki.

Skirtinguose kontekstuose reikia skirtingos lyderystės. *Nekriziniam lyderiui* seksis įprastoje situacijoje, tačiau per krizę jam valdžios suteikti nevertėtų. Kaip matysite vėliau, tipiškas nekrizinis lyderis yra idealistas, dažnai pernelyg optimistiškai vertinantis aplinkinį pasaulį ir save patį. Kadangi pats yra nedaug kentėjęs, jį menkai tejaudina kitų kančios. Dažnai tokie lyderiai yra kilę iš privilegijuoto visuomenės sluoksnio ir nežino, ką reiškia patekti į bėdą, nebūna patyrę sunkumų. Neretai toks lyderis vertina save geriau nei kitus ir nesugeba įžvelgti, ką jis turi bendra su kitais. Toks lyderis įsikabinęs į praeitį, nes anuomet jam sekėsi, todėl jam sunku prisitaikyti prie naujų aplinkybių. Aplink mus tokių lyderių yra daug – generalinis direktorius, departamento vadovas, kaimyno viršininkas, banko prezidentas, šalies prezidentas. Dar vienas faktas: tokio lyderio psichikos sveikata yra gana gera. Jis niekada nesirgo depresija, manija ar psichoze ir niekada nesilankė pas psichiatrą.

ARISTOTELIS JAU PRIEŠ du tūkstančius penkis šimtus metų pirmasis apmąstė ryšį tarp genialumo ir beprotystės, o italas psichiatras Cesare Lombroso XIX a. per patį Romantizmo epochos suklestėjimą tvirtai pareiškė: beprotystė = genialumas. Jis buvo įsitikinęs, kad nėra vieno be kito. Vis dėlto statistikas ir bihevioristinės genetikos pradininkas Francis Galtonas tvirtino priešingai. Apibendrintas jo požiūris buvo toks: sveika psichika = genialumas. Galtonas tvirtino, kad intelektas, tvirčiausias sveikų smegenų požymis, sukuria genialumą. Abu mokslininkai manė, kad genialumas yra įgimtas, tačiau vienas buvo įsitikinęs, kad jis kyla iš ligos, o kitas – kad iš sveikatos.

Šie du požiūriai persmelkė Vakarų kultūrą, tačiau daugelis mūsų labiau linkę palaikyti Galtono, o ne Lombroso požiūrį. Šioje knygoje aš palaikau Lombroso pusę, tačiau su tam tikromis išlygomis. Visame tekste laikysiuosi pagrindinio dėsnio, kurį atradau tyrinėdamas ryšį

Nuo beprotystės iki lyderystės – įtraukiantis psichiatro tyrimas, kuriame istorinių lyderių portretai nagrinėjami pasitelkiant psichologinę analizę. Nors N. Ghaemi nėra pirmasis teigias, kad beprotystė artimai susijusi su lyderyste, jis pirmasis plačiai ir aiškiai išnagrinėjo ir įrodė sąsajas tarp psichikos sutrikimų ir vadovavimo gebėjimų.

Knygoje autorius aptaria didžius politikos, kariuomenės ir verslo pasaulio lyderius, kurių gyvenimo ir darbo laimėjimai atskleidžia įvairius ryšio tarp beprotystės ir lyderystės aspektus: Tedą Turnerį, Winstoną Churchillį, Abrahamą Lincolną, Mahatmą Gandhi, Frankliną D. Roosevelta, Johną F. Kennedy ir kt. Taip pat pateikia priešingus pavyzdžius – sveiko proto „normalių“ lyderių, kurie nuvylė per krizes: Richardą Nixoną, George'ą McClellaną, Neville'į Chamberlainą, George'ą Bushą ir Tony Blairą.

Ar šie pavyzdžiai nėra vien sutapimas ir istorinė keistenybė? Ar Hitlerio piktnaudžiavimas intraveniniais amfetaminais skatino maniakinę depresiją, kuri tiesiogine prasme sugriovė pasaulį? Ar egzistuoja nuoseklus psichologinis modelis, atskleidžiantis beprotystės ir lyderystės įtaką ir svarbą, kurį ignoravo tiek istorikai, tiek visuomenė? *Nuo beprotystės iki lyderystės* atsakys į šiuos ir dar daugelį kitų klausimų.

Nassir Ghaemi – psichiatrijos ir farmakologijos profesorius. Vadovauja Nuotaikų sutrikimų programai Tuftso medicinos centre Bostone, taip pat dėsto Harvardo universiteto medicinos mokykloje ir Kembridžo sveikatos sąjungoje. Yra išleista daugiau nei šimtas jo mokslinių straipsnių, keletas knygų psichiatrijos tema.

www.sofoklis.lt

ISBN 978-609-444-125-7

Viršelis: Tal Goretsky

Nuotraukos: (kairėje) John F. Kennedy, Bachrach/Getty Images;

(dešinėje viršuje) Abraham Lincoln, Mercury Archives/ Getty Images;

(dešinėje apačioje) Franklin D. Roosevelt, Stock Montage/Getty Images